

Lencsés Ákos: Az időskorúak helyzete az informatikai írástudás terén

A különböző társadalmi csoportoknak nyújtott speciális könyvtári szolgáltatások fontos részét alkotják a hatékony könyvtári munkának. A gyermekekre, fogyatékkal élőkre vonatkozó szolgáltatások terén kidolgozott módszertan és bevett gyakorlatok állnak a könyvtárosok rendelkezésére; az idősek számára nyújtott szolgáltatások azonban nincsenek ennyire előtérben, jóllehet ez a társadalmi réteg is bír olyan speciálisan rá jellemző vonásokkal, amelyek lehetővé teszik a testre szabott eszközök, szolgáltatások alkalmazását. Az üzleti szféra már felfedezte magának az időseket: megkezdődött a számukra tervezett mobiltelefonok, képernyőnagyítók és más készülékek gyártása. Ennek a figyelemnek a jegyében idén a Könyvtárak összefogása a társadalomért programsorozat célcsoportja az idősek korosztálya volt. Jelen írás az idősek helyzetét kívánja bemutatni az információs és számítástechnikai írástudás terén.

Az adatok alapján elmondható, hogy az időskorúak információs képességei rosszabbak az országos átlagnál. A kimutatások szerint 2006-ban a 65-74 éves korosztály 85 százaléka még sohasem használt számítógépet, 90 százalék még sosem találkozott az internettel. Az 55-64 éves korosztály esetén ez a két arány 65, illetve 75 százalék, a 25-34 éves korosztály esetén pedig 20 és 35 százalék. Az információs eszközök használatában hátrányban álló társadalmi csoportoknak - így az időskorúaknak is - saját érdekük, hogy felzárkózzanak a társadalom többi rétegéhez, és megtanulják az információs eszközök használatát. Ezzel új világ nyílik ki számukra, és életvitelükben jelentős segítséget kapnának az ügyintézés, munkavállalás, kapcsolatépítés és kommunikáció terén. Az időskorúak számára a informatikai ismeretek átadását az alapoktól kell kezdeni ahhoz, hogy számukra is befogadható legyen az új tudás.

Az információs írástudás növekedésének üteme is lassabb az időskorúak körében, mint más korosztályok esetén. 2005. és 2006. évi adatok alapján a 65-74 éves korosztályban a tényleges számítógép-használók aránya a korcsoport összességéhez viszonyítva csak három százalékkal növekedett. Ez az arány 35-44 éves korosztályban tíz százalék, a 16-24 éves korosztályban húsz százalék fölötti.

Az időskorúak lassabb fejlődési tendenciája több befolyásoló tényezővel magyarázható. A legfontosabb ezek közül az, hogy az időskorúak lényegesen kevesebb időt töltenek tanulással a többi korosztályhoz képest. 2006-ban Magyarországon összesen 498 795 fő vett részt felnőttoktatásban, közülük azonban csak 33 665 múlt el 55 éves. Magyarországon az időskorúak lényegesen kevesebbet tanulnak európai társaikhoz viszonyítva is; az Európai Unió országai között utolsó helyen állunk a felnőttoktatásban részt vevő időskorúak arányának tekintetében.

A lassabb és kevesebb tanulás okai közül csupán néhányat lehet ismerni. A felmérések szerint nem igaz, hogy az idősek nem szeretnek tanulni. Azonban az is kiderül a vizsgálatokból, hogy az Európai Unión belül Magyarországon férnek hozzá legkevésbé az időskorúak az őket érintő képzésekre vonatkozó információhoz. Ezzel is magyarázható, hogy a megkérdezett 55-64 éves korosztály tagjainak 29 százaléka azért nem vesz részt képzésen, mert tudomása szerint a lakóhelyéhez közel nincs erre lehetősége.

Azok, akik nem járnak semmilyen képzésre az 55-64 éves korosztályból, a következő magyarázatot adják: a megkérdezettek döntő többsége (64 százalék) érvelt azzal, hogy kora vagy egészségi állapota miatt nem tanul. Ötven, illetve 51 százalék számolt be arról, hogy munkáltatója nem támogatja a képzést, illetve nem tudja összeegyeztetni a munkaidejével. Ez a magas arányszám felveti a szükségességét annak, hogy olyan időskorúaknak szóló tanfolyamok is induljanak, amelyek nem kizárólag a nyugdíjasoknak szólnak. Tehát munkaidő után, hétvégén, és nem kizárólag hétköznap, munkaidőben induljanak a képzések.

A megkérdezettek 36 százaléka anyagilag nem tudja megengedni magának a tanfolyamokat, 27 százalék pedig családi elfoglaltság miatt nem bír részt venni a programokon. A megkérdezettek csupán 18 százaléka nyilatkozott úgy, hogy nem szívesen venne részt olyasmiben, ami az iskolai képzésre emlékezteti. Ennek megfelelően le kell számolni azzal a tévhitel, hogy az idősek nem szeretnének tanulni. Az előbb idézett válaszlehetőséget jelölték meg a legkevésbben mint rájuk jellemző tényezőt. Sokkal inkább koncentrálni kellene társadalmi csoportjuk jellegzetességeire, és

olyan képzéseket kínálni számukra, amelyek megfelelnek az igényeiknek, elvárásaiknak. A válaszok alapján elmondható, hogy az igény megvan ebben a csoportban arra, hogy tanuljon, és az egész társadalom érdeke, hogy ezt a lehetőséget kihasználja.

A tanulásra fordított idő növelése elsődleges feladat az időskorúak információs tudásának növelése esetén. Ennek érdekében olyan speciális képzéseket kell alkalmazni, amelyek igazodnak az időskorúak sajátos igényeihez. Elsősorban arra kell figyelni, hogy ne érezzék magukat lemaradva társaikhoz képest; igyekezni kell olyan homogén csoportokat létrehozni, ahol mindenki azonos szintről indulva kezdi elsajátítani a számítástechnikai írástudás alapjait. Emellett figyelembe kell venni azt is, hogy a korosztály tagjai számára a tanulással töltött idő nem annyira releváns, időt kell hagyni a tanulási folyamatokra, hogy visszaszokjanak a felnőttképzés kínálta lehetőségekhez.

A tanulásra fordított idő növeléséhez mindenképpen motiválni kell az időskorúakat, ehhez pedig figyelemmel kell lenni arra, hogy számukra milyen előnyöket nyújt az internet és a számítástechnika ismerete. Az időskorúak körében a tényleges internethasználók - az átlagos felhasználótól eltérően - kicsit gyakrabban használják kommunikációra, ügyintézésre, mint a fiatalabbak körében népszerű információkeresésre. A képzés, előadás során erre a sajátosságra is érdemes hangsúlyt fektetni.

Az időskorúak igényével találkozik az internet kínálta lehetőségek az ügyintézés terén. Az e-ügyintézés változatos formái segítséget nyújthatnak az időskorúaknak. A felmérések szerint az idősek számára az ügyintézés a nehéz házimunka és a vásárlás mellett a legnehezebben elvégezhető feladat.

Figyelmet kell fordítani arra is, hogy az időskorúak bizalmatlanabbak a számítógéppel szemben a többi korosztályhoz képest. Ez fakadhat a szakértelem, illetve az ismeret hiányából, de más tényezők is szerepet játszhatnak a kérdésben. A 2006. évi felmérés szerint a megkérdezett 65-74 éves korosztályhoz tartozók 58 százaléka tartja aggályosnak az interneten keresztül történő vásárlást adatvédelmi problémák miatt. Ez az arány a 16-24 éves korosztály esetén 27, a 44-55 éves korosztály esetén 34 százalék. A 65 év felettiek 55 százaléka bizalmatlan az interneten keresztül rendelt áru reklamálhatósága, hozzájuthatósága tekintetében. Ez az arány 30, illetve 34 százalék a 16-24 és a 44-55 éves korosztály esetében.

Elmondható tehát, hogy az időskorúak rendelkeznek olyan sajátos vonásokkal az információs technológiák használatának terén, amelyek lehetővé teszik a kifejezetten számukra nyújtott szolgáltatások, tanfolyamok kialakítását. Ilyen lehetőségek már léteznek Magyarországon is, például a "Kattints rá, Nagyí!" tanfolyam. Azonban mindenképpen figyelni kell arra, hogy az ilyen alkalmakon ne pusztán az eszközök használatát sajátítsák el a felhasználók, hanem az információs írástudás jegyében megtanulják kezelni a modern információs forrásokat, eligazodjanak az internet kínálta lehetőségek között. Csak komplex szemléletű alkalmaktól várhatjuk, hogy az idősek csoportját is integrálja a társadalom azon részébe, amely már készség szintjén kezeli az elektronikus forrásokat, és hatékonyan képes azokat felhasználni saját igényeinek megvalósításához. Ebben a folyamatban nyújthatnak segítséget a könyvtárak a felhasználóképzés és további szolgáltatások hatékony fejlesztésével.

IRODALOM

Aktív időskor. Budapest, KSH, 2008.

Ezüstkor. Időskorúak Magyarországon, 2006. Budapest, KSH-SZMM, 2008.

Gelencsér Katalin: Az időskorúak művelődése és közösségi formái Magyarországon. Budapest, KultúrPont, 2006.

Giczi Johanna-Sághi Gábor (szerk.): Időskorúak Magyarországon. Budapest, KSH, 2004.

Giczi Johanna (szerk.): Öregedés - öregség. Budapest, KSH, 2006.

Kovács Mónika Erika-Jeszenszky Zita: Időskor és életminőség. In: Kopp Mária-Kovács Mónika Erika (szerk.): A magyar népesség életminősége az ezredfordulón. Budapest, Semmelweis, 2006. 134-143. p.

Paksy András: Az időskorúak egészségi állapotának jellemzői. Budapest, KSH, 2004.